

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізького національного університету
Ю.О. Каганов
23 серпня 2020 р.

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету від 24 липня 2020 р. № 12

Присутні: д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративного та господарського права, декан юридичного факультету Запорізького національного університету Т.О. Коломоєць, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету В.К. Колпаков, д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету Є.В. Курінний, к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету А.А. Шарая, к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету Л.В. Кузенко, к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету Р.О. Кукурудз, к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету Ш.Н. Гаджисєва, здобувач Є.В. Діденко.

Головуючий: д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету В.К. Колпаков.

Секретар: к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету Ш.Н. Гаджисєва.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: обговорення основних наукових результатів дисертації Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право», для їх апробації та оцінки їх новизни, теоретичного та практичного значення.

СЛУХАЛИ: здобувача Діденка Євгена Володимировича про результати виконаного наукового дослідження.

Здобувач стисло навів основні наукові положення та теоретичні висновки, що стосуються сутності і змісту права на справедливий суд, та його розуміння у адміністративно-деліктному провадженні. У продовження доповіді здобувач охарактеризував сучасний стан нормативного регулювання гарантій

права на справедливий суд у адміністративно-деліктному законодавстві та висвітлив загальну проблематику вітчизняного законодавства і судової практики, яка стала причиною обрання даної теми для дослідження. Надалі здобувач, виклав міркування щодо меж застосовності міжнародних стандартів права на справедливий суд у справах про адміністративні правопорушення, і при цьому навів конкретні приклади проблем судової практики у цьому питанні. Після цього, здобувач пояснив, які теоретичні і практичні проблеми існують у законодавстві і судовій практиці, пов'язані з реалізацією права на справедливий суд на різних стадіях провадження у справах про адміністративні правопорушення. Насамкінець, здобувач представив свої пропозиції щодо шляхів вдосконалення процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності шляхом часткової оптимізації процесу та впровадження стандартів права на справедливий суд. Зокрема, здобувач представив напрацьований ним проект змін до адміністративно-деліктного законодавства.

Завершивши доповідь, здобувач відповів на **запитання учасників фахового семінару.**

Колпаков В.К., д.ю.н., професор: В загальних положеннях дослідження Ви розглядали право на справедливий суд у адміністративно-деліктному провадженні як в об'єктивному, так і в суб'єктивному значенні. Уточніть будь-ласка, в якому значенні Ви досліджували окремі стандарти права на справедливий суд на різних стадіях провадження?

Діденко Є.В., здобувач: Під час проведення дослідження мною дійсно було розмежовано поняття «право на справедливий суд» в об'єктивному і суб'єктивному значенні. Проте, було би неправильним стверджувати, що обидва значення права на справедливий суд не пов'язані. Досліджуючи існуючу процедуру притягнення до адміністративної відповідальності у співставленні з міжнародними стандартами права на справедливий суд, я звичайно виходив з об'єктивного розуміння зазначеного права, як сукупності загальнообов'язкових норм адміністративно-деліктного законодавства. Проте, визначаючись із певними правовими проблемами і розробляючи модель змін до законодавства, я виходив з суб'єктивного значення права на справедливий суд, як комплексного права, яке надає реальну і ефективну можливість учасникам справи в достатній мірі скористатись своїми процесуальними гарантіями, а також очікувати дотримання органом або посадовою особою, який розглядає справу, встановленої законом процедури. Вважаю, що саме такий комплексний підхід надав можливість запропонувати корисні і виважені зміни до законодавства.

Кузенко Л.В., к.ю.н., доцент: Ви пропонуєте внесення змін до законодавства в частині запровадження виключно письмового розгляду справ про адміністративні правопорушення адміністративними органами. Яким чином ця пропозиція узгоджується із дотриманням права на справедливий суд?

Діденко Є.В., здобувач: Під час дослідження мною було з'ясовано, що міжнародні стандарти права на справедливий суд не гарантують особі усне слухання, яке може бути компенсоване висловленням своєї позиції письмово та можливістю надати письмові докази. Звичайно, якщо у певній справі необхідно допитати свідків або експерта, то таке право має бути забезпечене і тут вже не

обійтись без усного засідання. Проте, розглядаючи у межах теми дослідження, застосовність стандартів права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення несудовими органами, було зроблено висновок про неможливість на рівні таких органів забезпечити необхідний обсяг процедурних гарантій. В своїх рішеннях Європейський суд з прав людини також наголошує на тому, що у випадку розгляду «кримінальної справи» адміністративним органом, особі повинна надаватись можливість оскарження такого рішення в суді, в якому обвинувачений зможе скористатись повним обсягом гарантій права на справедливий суд. Водночас, як свідчить і практика Верховного Суду, в Україні зараз багато випадків скасування постанов поліцейських через те, що розглядаючи справу на місці порушення, особі не було забезпечено дотримання її прав, зокрема, права на залучення захисника. Таким чином, на мій погляд, є неправильним те, що процедура притягнення особи до адміністративної відповідальності висуває однакові вимоги до судді і до поліцейського, який розглядає справу на місці порушення, і який об'єктивно не може дотриматись такої процедури. Водночас, завданням права на справедливий суд є дотримання прав особи, яка притягується до відповідальності, а не звільнення її від такої відповідальності. Тому, мною було розроблено зміни до КУпАП, які передбачають виключно письмовий порядок розгляду справ адміністративними органами, що саме по собі не буде порушувати право на справедливий суд, та повний обсяг гарантій має компенсуватись на стадії оскарження постанови в суді. Мною також було враховано, такі дії, як допит свідків, як правило, взагалі не проводяться адміністративними органами, а якщо обвинувачений виявить бажання допитати свідка, то це можна зробити під час оскарження. Метою зазначеної пропозиції є оптимізація процедури і підтримання правопорядку з дотриманням стандартів права на справедливий суд.

Курінний Є.В. д.ю.н., професор: В роботі Ви характеризуєте гарантії права на справедливий суд на різних стадіях адміністративно-деліктного провадження, і зокрема на стадії адміністративного розслідування. Чи не вважаєте Ви доцільним в такому випадку запровадження стадії адміністративного розслідування в КУпАП?

Діденко Є.В., здобувач: При дослідженні реалізації права на справедливий суд я не міг не враховувати існуючий в науці адміністративного права поділ процедури притягнення до адміністративної відповідальності на стадії. Мною було з'ясовано, що переважна більшість вчених виділяють окрему стадію адміністративного розслідування, і з такою позицією я погоджуюсь. Крім того, мною було встановлено, що деякі гарантії права на справедливий суд розпочинають діяти саме під час адміністративного розслідування. Проте, завданням моєї роботи не було детальне дослідження сутності стадій адміністративно-деліктного провадження, і для реалізації права на справедливий суд не буде мати значення, чи закріплена така стадія в законодавстві. На мою думку, нормативне запровадження стадії адміністративного розслідування є доцільним, але за умови вираженого підходу і чіткого закріплення одночасно інших стадій провадження.

Кукурудз Р.О., к.ю.н., доцент: У дослідженні Ви обґрунтовуєте необхідність застосування до адміністративних правопорушень гарантій права на справедливий суд у кримінальному значенні. Водночас, адміністративно-деліктне законодавство України пов'язане з положеннями адміністративного судочинства, яке має процедурні відмінності у порівнянні з кримінальним процесом. На Вашу думку, чи не перешкоджає це реалізації права на справедливий суд, і чи потребує адміністративно-деліктне законодавство зміну вектору на користь норм кримінального процесуального права?

Діденко Є.В., здобувач: Так, дійсно, міжнародні стандарти права на справедливий суд вимагають застосування до адміністративних правопорушень кримінальних гарантій права на справедливий суд, передбачених статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Звісно, що такі гарантії на національному рівні мають свої особливості. Слід звернути увагу, що у дослідженій мною судовій практиці, при застосуванні аналогії закону суди посилаються як на положення Кодексу адміністративного судочинства, так і на Кримінальний процесуальний кодекс та Кримінальний кодекс України. На мою думку, адміністративно-деліктне законодавство звичайно потребує запровадження ряду гарантій кримінального обвинувачення, наприклад, презумпції невинуватості, права не свідчити проти себе, права на захист. Проте, наведене не повинно зашкодити застосуванню норм адміністративного судочинства при оскарженні прийнятих рішень, оскільки суди в будь-якому випадку мають керуватись основоположними принципами судочинства, передбаченими в Конституції України, зокрема принципами законності і верховенства права.

ВИСТУПИЛИ: науковий керівник здобувача д.ю.н., професор Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор Колпаков В.К., д.ю.н., професор Курінний Є.В., к.ю.н., доцент Кукурудз Р.О., к.ю.н., доцент Кузенко Л.В.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника доктора юридичних наук, професора Коломоєць Т.О.** з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Науковий керівник здобувача вказала на те, що здобувач повною мірою опанував освітню складову освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії. Освітня складова індивідуального плану роботи аспіранта виконувалась своєчасно та з досягненням високих результатів вивчення навчальних дисциплін. Як наслідок, Діденко Є.В. здобув теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, достатньою мірою оволодів методологією наукової та педагогічної діяльності, що підтверджується проведенням ним власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

У процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи, дослухаючись до загальних настанов наукового керівника з питань, що об'єктивно лежать за межами розуміння здобувача наукового ступеня доктора філософії, здобувач виявив високий ступінь самостійності під час започаткування, планування, реалізації та коригування процесу наукового дослідження. Здобувач яскраво та послідовно демонстрував прагнення до вироблення орієнтованих на практичне застосування в умовах сучасних реалій теоретичних концепцій та прикладних законодавчих рішень, підкріплених належним науковим обґрунтуванням. Зміст дисертації відображає здійснення здобувачем критичного переосмислення наявних та створення нових цілісних знань. Неухильно дотримуючись високих стандартів академічної та професійної доброчесності, здобувачем опрацьовано значну кількість наукових, нормативно-правових та інших джерел.

Як підсумок, дисертаційна робота здобувача є одним із перших комплексних наукових досліджень, спрямованих на системне осмислення процедури притягнення до адміністративної відповідальності в аспекті дотримання міжнародних стандартів права на справедливий суд, і вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства з урахуванням сучасних досягнень правової доктрини, результатом якого є низка нових наукових положень і висновків.

Зважаючи на вищевикладене, науковий керівник здобувача д.ю.н., професор Коломоєць Т.О. вважає, що наукова кваліфікація Діденка Є.В. відповідає вимогам, що пред'являються до здобувача ступеня доктора філософії, а його дисертація «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», може бути рекомендована до прийняття до розгляду спеціалізованою вченою радою.

Долучившись до **обговорення основних наукових результатів** дисертації, к.ю.н, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету **Кукурудз Р.О.** відзначив те, що здобувач на основі ґрунтовного та всебічного наукового дослідження висвітлює важливе місце гарантій права на справедливий суд у адміністративно-деліктному законодавстві України і тим самим демонструє необхідність його реформування у зазначеному напрямі. Увага вчених до питань, порушених у дисертації здобувача, є вкрай необхідною, оскільки здобувач пропонує ряд концептуальних змін у процедурі притягнення до адміністративної відповідальності.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету **Курінний Є.В.** зазначив, що дисертаційна робота здобувача значною мірою збагачує доробок вітчизняного наукового співтовариства оригінальними та інноваційними ідеями про застосовність стандартів права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Схвальним є прагнення здобувача запропонувати ряд комплексних нормативно-правових змін для підвищення

якості адміністративно-деліктного провадження в напрямі захисту прав людини. В той же час, здобувач на прикладі судової практики виокремлює і низку проблем правозастосовного значення, що стосуються реалізації права на справедливий суд і пропонує можливі шляхи їх вирішення.

Позитивними характеристиками наукового дослідження здобувача, що дістали схвальний відгук к.ю.н., доцента, доцента кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету **Кузенко Л.В.**, є якісний джерелознавчий аналіз із великою кількістю спеціалізованих наукових праць, аналітичних досліджень. Здобувачем зроблено спробу проаналізувати статистичні показники постановлення судами рішень, пов'язаних із дотриманням певних гарантій права на справедливий суд, а також з'ясувати проблеми судової практики при вирішенні питань, від яких залежить дотримання права на справедливий суд, що дозволяє зробити висновок про єдність критичного та творчого елементів у дослідженні здобувача.

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати, що результати дисертації Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право»), мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

2. Рекомендувати рецензентам д.ю.н., доценту І.В. Болокан, к.ю.н., доценту А.А. Шарую під час проведення попередньої експертизи результатів дисертації Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право»), взяти до уваги підсумки цього фахового семінару.

Головуючий:

д.ю.н., професор,
завідувач кафедри

адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету

 В.К. Колпаков

Секретар:

к.ю.н., доцент кафедри

адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету

 Ш.Н. Гаджиєва

ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право»)

Дисертація Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право») виконана на кафедрі адміністративного та господарського права юридичного факультету Запорізького національного університету. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради юридичного факультету Запорізького національного університету (протокол № 6 від 21 грудня 2017 року).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення» Вченою радою Запорізького національного університету (протокол №11 від 24 червня 2020 року) визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі юридичного факультету Запорізького національного університету, та призначено двох рецензентів:

- 1) професора кафедри цивільного права Запорізького національного університету, доктора юридичних наук, доцента І.В. Болокан;
- 2) доцента кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету, кандидата юридичних наук, доцента А.А. Шарую.

1. Ступінь актуальності теми дисертації

Здобувачем вмотивовано обґрунтовано актуальність та важливість наукового опрацювання питань, що є предметом його дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями у відповідній галузі знань шляхом критичного аналізу з визначенням сутності наукової проблеми або завдання. Зокрема, здобувач звертає увагу на таке.

Забезпечення на національному рівні стандартів права на справедливий суд є міжнародним обов'язком держави відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Водночас, адміністративно-деліктне провадження є засобом виконання державою своїх внутрішніх зобов'язань по захисту прав осіб і підтриманню правопорядку у різних сферах життєдіяльності. Так, у 2017 році місцевими загальними судами розглянуто 606 211 справ про адміністративні правопорушення (за кількістю осіб) з винесенням постанов, у 2018 році – 620 890 справ. У порівнянні з цим, кількість осіб, стосовно яких судами першої інстанції були ухвалені вироки у

кримінальних справах у 2017 році складає 90306 осіб, та у 2018 році - 88755 осіб. Всього у 2018 році (всіма уповноваженими органами) було розглянуто 3 859 296 справ про адміністративні правопорушення, за якими винесено постанови. У 2019 році судами розглянуто 657185 справ про адміністративні правопорушення, і 108893 кримінальних справ. Наведена статистика свідчить про досить широку сферу розповсюдження адміністративно-деліктних відносин, і тенденцію до зростання кількості справ, що зумовлює необхідність приділення особливої уваги дотриманню прав осіб під час притягнення їх до відповідальності.

Натомість, чинне законодавство, яке регулює порядок притягнення осіб до адміністративної відповідальності не відповідає сучасним міжнародним стандартам права на справедливий суд, про що неодноразово наголошувалось як науковцями, так і практиками. У низці рішень Європейського суду з прав людини проти України звернено увагу на наявність проблем, як нормативного так і процедурного характеру, які призводять до порушення гарантій права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Через недосконалість нормативної бази, суди у багатьох випадках, з метою забезпечення гарантій справедливого судочинства змушені застосовувати аналогію закону або іншим чином виходити за межі адміністративно-деліктного законодавства. В свою чергу, такі підходи створюють неоднакову судову практику, трапляються випадки нерелевантного застосування Конвенції у деліктному провадженні. У науці адміністративного права провадження у справах про адміністративні правопорушення доволі ґрунтовно вивчено і існує багато пропозицій по вдосконаленню нормативної бази. Проте, дуже мало наукових досліджень адміністративно-деліктного провадження, які би розкривали його з точки зору дотримання міжнародних стандартів права на справедливий суд, і відповідно вдосконалення законодавства в цьому напрямі. В умовах тенденції до приведення національного законодавства до європейських стандартів забезпечення права на справедливий суд є особливо актуальним. У зв'язку із зазначеним, існує потреба у науковому дослідженні реалізації стандартів права на справедливий суд під час провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи вчених, які досліджували сутність, процедуру і проблеми провадження у справах про адміністративні правопорушення (В. Авер'янов, Ю. Битяк, О. Глібко, С. Гнатюк, Е. Демський, В. Копаков, Т. Коломоєць, П. Пархоменко, Р. Сінельник, О. Фазикош, С. Ширіна та інші), а також зміст стандартів права на справедливий суд як на міжнародному, так і на національному рівні (Г. Бережанський, І. Бойко, Д. Віткаускас, М. Гімон, В. Городовенко, Н. Грень, М. Ентін, Т. Моршакова, М. Сальвіа, Е. Трегубов, Г. Христова та інші). У дослідженні використані рішення Європейського суду з прав людини, практика Комітету ООН з прав людини, а також рішення національних судів і дисциплінарних судових органів. При дослідженні сутності і структури права на справедливий суд використовувались роботи Г. Бережанського, М. Гімона, В. Городовенка, Н. Грень, Е. Трегубова та інші. Позитивні і негативні

зобов'язання держави у праві на справедливий суд досліджені за допомогою наукових робіт А. Бадиди, В. Лемак, Г. Христової. При дослідженні сфери застосування права на справедливий суд у адміністративно-деліктному провадженні, поряд із практикою судових органів, використані роботи І. Бойко, Т. Коломоєць, О. Фазикош та ін. Межі стандартів права на справедливий суд досліджені у предметній і суб'єктній площині. Теоретичним базисом при дослідженні реалізації права на справедливий суд на різних стадіях провадження у справах про адміністративні правопорушення стали: монографія С. Гнатюка, дисертації О. Глібко і Р. Сінельніка, підручники О. Банчука, Ю. Битяка, Д. Віткаускаса, В. Колпакова, наукові роботи С. Ширіної, П. Пархоменка, Н. Грень та інші.

Здобувач правильно визначає зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, вказує на те, що зміст дослідження узгоджується зі Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Дослідження відповідає Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, в частині забезпечення права на справедливий суд. Робота виконана в межах комплексних наукових проектів «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) та «Дослідження проблем адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711). Тема роботи узгоджується з пріоритетними напрямом розвитку правової науки на 2016-2020 роки (напрями: міжнародні стандарти та державно-юридичні засоби забезпечення прав людини в Україні; рішення Європейського суду з прав людини в механізмі забезпечення та захисту прав і свобод людини та громадянина; забезпечення реалізації принципів справедливості та верховенства права у процесі здійснення правосуддя; адаптація та гармонізація вітчизняного законодавства до законодавчих стандартів ЄС), включеним до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки.

2. Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Наукова новизна отриманих результатів дисертації «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення», як зазначає здобувач та підтверджує зміст дисертації, забезпечується тим, що дана дисертаційна робота є одним із перших комплексних наукових досліджень, присвяченим реалізації міжнародних стандартів права на справедливий суд у адміністративно-деліктному провадженні України, з урахуванням сучасних досягнень правової доктрини, законодавства і рішень міжнародних (регіональних) судових установ, результатом якого є низка нових наукових положень і висновків. Наукова новизна отриманих результатів певного ступеня,

теоретичне та/або практичне значення виражається насамперед, у таких положеннях та рекомендаціях дослідження:

уперше:

- проведено комплексне і послідовне дослідження процедури притягнення до адміністративної відповідальності в аспекті її відповідності міжнародним стандартам права на справедливий суд, з урахуванням існуючої теоретичної бази, національних судових рішень і практики ЄСПЛ, за результатами чого визначено конкретні гарантії права на справедливий суд, які застосовуються на різних стадіях і етапах розгляду справ про адміністративні правопорушення, виявлені проблемні питання і запропоновано внесення змін до законодавства;

- з урахуванням міжнародних стандартів права на справедливий суд та з метою вдосконалення нормативної бази, запропоновано запровадити розгляд справ про адміністративні правопорушення органами і посадовими особами, відмінними від суду, виключно у письмовому провадженні.

- досліджено відповідність існуючої процедури притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення, передбачені статтею 185-3 КУпАП, стандартам права на справедливий суд, виявлені проблеми і запропоновано виключити учасників судового провадження з суб'єктів статті 185-3 КУпАП, одночасно включивши таких суб'єктів і ознаки неповаги до суду до підстав застосування заходів процесуального примусу;

удосконалено:

- наукові підходи до вивчення сутності права на справедливий суд через:
а) концепцію поділу прав людини на три виміри правопорядку, і зроблено висновок, що право на справедливий суд відноситься до третього виміру правопорядку, оскільки його призначення можна віднести до забезпечення ефективного розвитку суспільства; б) матеріальне і процесуальне право, і встановлено, що саме рішення Європейського суду і його право розширеного тлумачення надають процесуальне значення праву на справедливий суд, яке гарантоване статтею 6 Конвенції; в) об'єктивне і суб'єктивне значення;

- теоретичні положення про процесуальні елементи права на справедливий суд у адміністративно-деліктному провадженні, і запропоновано включення до сутності права на справедливий суд державних процедур, які покликані забезпечити формування і функціонування судової влади з дотриманням принципів незалежності, неупередженості і на законних підставах;

- доктринальні положення до вивчення змісту права на справедливий суд в аспекті позитивних і негативних обов'язків держави;

- теоретичні положення про застосовність міжнародних стандартів права на справедливий суд в розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права до адміністративних правопорушень в Україні, а саме досліджено застосовність сфери права на справедливий суд у випадках закриття провадження, застосування заходів впливу до неповнолітніх і відносно статусу потерпілого;

- теоретичні положення про порядок сповіщення осіб під час розгляду справ про адміністративні правопорушення в аспекті дотримання права на справедливий суд, запропоновано вдосконалення законодавства;

- доктринальні позиції про удосконалення строків розгляду справ про адміністративні правопорушення в аспекті дотримання права обвинуваченого мати можливість і час для підготовки свого захисту;

- теоретичні і практичні позиції про перекваліфікацію судом адміністративного правопорушення в аспекті дотримання права на справедливий суд, і запропоновано модель нормативного закріплення зміни кваліфікації;

- доктринальні підходи до вивчення підстав повернення судом протоколу про адміністративне правопорушення, узагальнено види таких підстав і обґрунтовано закріплення на нормативному рівні повноважень суду щодо повернення протоколу в аспекті забезпечення права на справедливий суд;

- наукові і практичні положення про юрисдикцію органів, які розглядають справи про адміністративні правопорушення, а саме досліджено значення дотримання юрисдикції в аспекті забезпечення права на справедливий суд, і запропоновано зміни до нормативної бази;

- науковий базис щодо притягнення до адміністративної відповідальності за прояв неповаги до суду, а саме визначено коло теоретичних і практичних проблем в аспекті дотримання права на справедливий суд при розгляді даного адміністративного правопорушення, і запропоновано нову конструкцію статті 1853 КУпАП;

набули подальшого розвитку:

- пропозиції щодо закріплення інституту відводів і розподілу справ автоматизованою системою документообігу суду у адміністративно-деліктному законодавстві;

- наукові положення про презумпцію невинуватості і свободу від самовикриття у адміністративно-деліктному законодавстві і їх нормативне закріплення;

- пропозиції щодо нормативного удосконалення процесуального статусу захисника і права на надання безоплатної правової допомоги при розгляді справ про адміністративні правопорушення;

- пропозиції із впровадження механізму залучення перекладачів у адміністративно-деліктному провадженні шляхом проведення модернізації Реєстру перекладачів ДМС для надання до нього доступу судам та іншим органам, чії посадові особи уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення;

- пропозиції із запровадження змагальності при розгляді справ про адміністративні правопорушення шляхом покладення обов'язку доведення винуватості особи на представника органу, уповноваженого на складення протоколу про адміністративне правопорушення;

- доктринальні положення про вмотивованість постанови у справі про адміністративне правопорушення і необхідність закріплення такої вимоги у

адміністративно-деліктному законодавстві в аспекті забезпечення права на справедливий суд.

Наукова обґрунтованість вищевикладених наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується їх раціональністю, логічною несуперечливістю, відповідністю основоположним принципам науки. Достатньою для вичерпного розуміння найбільш важливих аспектів питань, що охоплюються предметом дослідження, є нормативно-правова та наукова джерельна база.

Крім того, слід погодитись із тим, що достовірність отриманих наукових результатів забезпечується у роботі вдалими комплексними поєднаннями філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Так, за допомогою діалектичного та історико-правового методів досліджувався розвиток філософського і нормативного уявлень про «справедливість» і «право на справедливий суд», співвідношення цих понять між собою, та з поняттями «правосуддя» і «принципу справедливості судочинства» (підрозділи 1.1, 1.3). При дослідженні іноземного досвіду утілення права на справедливий суд використано порівняльно-правовий метод (підрозділ 1.6). За допомогою системно-структурного методу було послідовно досліджено реалізацію гарантій права на справедливий суд на кожній стадії і етапах розгляду справ про адміністративні правопорушення, виявлено переваги і недоліки сучасного нормативного регулювання (розділ 3). Методи аналізу і узагальнення застосовані при дослідженні національної судової практики і практики наднаціональних судових установ на предмет визначення сфери права на справедливий суд у адміністративно-деліктному провадженні, а також при дослідженні окремих проблемних питань правозастосування (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.6, 3.1.4, 3.2.1, 3.2.2.1). За допомогою статистичного методу досліджено використання національними судами стандартів права на справедливий суд при закритті провадження і поверненні протоколу про адміністративне правопорушення (підрозділи 2.4, 3.2.1), а також обґрунтована актуальність теми дисертації. Метод моделювання і прогнозування застосовано при підготовці пропозицій по вдосконаленню національного адміністративно-деліктного законодавства на предмет реалізації права на справедливий суд (Додаток 1). Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі (точність, логічність, лаконічність, зрозумілість, зв'язаність, цілісність, завершеність).

3. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, та повнота опублікування результатів дисертації

Список публікацій здобувача за темою дисертації, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації:

1. Діденко Є.В. Сутність та особливості реалізації права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки.* 2018. № 1. С. 93-100.

2. Діденко Є.В. Іноземний досвід утілення права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки*. 2018. № 3. С. 95-101.

3. Діденко Є.В. Реалізація права на справедливий суд через концепцію позитивних і негативних обов'язків держави. *VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2019. Т. 3. № 4. С. 48-54.

4. Діденко Є.В. Несудові державні органи як суб'єкти дотримання права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 129-132.

5. Діденко Є.В. Реалізація права на справедливий суд на стадії розслідування адміністративних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 253-257.

6. Діденко Є.В. Реалізація права на справедливий суд на етапі підготовки до розгляду справ про адміністративні правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 204-208.

Список публікацій здобувача за темою дисертації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Діденко Є.В. Реалізація права на справедливий суд при накладенні адміністративного стягнення. Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 червня 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів». 2018. С. 26-28 (форма участі – заочна).

2. Діденко Є.В. Проблемні питання дотримання принципу презумпції невинуватості під час розгляду судом справ про адміністративні правопорушення. Правові засади суверенного розвитку України в умовах гібридної війни: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21 лютого 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет ім. Вернадського. 2018. С. 46-49 (форма участі – заочна).

3. Діденко Є.В. Сутність права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 30-31 березня 2018 р.). Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет. 2018. С. 96-99 (форма участі – заочна).

4. Діденко Є.В. Співставлення категорії "справедливий суд" як принципу судочинства і права особи у провадженнях в справах про адміністративні правопорушення. Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 1-2 березня 2019 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет. 2019. С. 5-10 (форма участі – заочна).

5. Діденко Є.В. Несудові державні органи як суб'єкти дотримання права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні:

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 15-16 лютого 2019 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет. 2019. С. 71-74 (форма участі – заочна).

6. Діденко Є.В. До питання участі захисника на стадії адміністративного розслідування правопорушення. Одеські юридичні читання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 08 листопада 2019 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2019. С. 96-100 (форма участі – заочна).

7. Діденко Є.В. Дотримання права не свідчити проти себе на стадії адміністративного розслідування правопорушення. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку правової системи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 8-9 листопада 2019 р.). Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет. 2019. С. 82-85 (форма участі – заочна).

8. Діденко Є.В. Застосовність права на справедливий суд в справах про адміністративні правопорушення в інтерпретації Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21-22 лютого 2020 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2020. С. 96-101 (форма участі – заочна).

9. Діденко Є.В. Застосовність права на справедливий суд у випадку закриття справи у зв'язку зі спливом строку накладення адміністративного стягнення. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14-15 лютого 2020 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2020. С. 76-80 (форма участі – заочна).

10. Діденко Є.В. Потерпілий як суб'єкт права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 6–7 березня 2020 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С. 55-59 (форма участі – заочна).

11. Діденко Є.В. Питання перекваліфікації у постанові в справі про адміністративні правопорушення. Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 3-4 квітня 2020 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. С. 59-62 (форма участі – заочна).

12. Діденко Є.В. Запровадження відводів у справах про адміністративні правопорушення. Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 3-4 квітня 2020 р.). Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет, 2020. С. 133-137 (форма участі – заочна).

Повнота опублікування результатів дисертації засвідчується таблицею 1.

Таблиця 1 – Повнота опублікування результатів дисертації

№	Наукова публікація здобувача		Підрозділи дисертації, що висвітлюються
	Назва	Видання	
Зарубіжні періодичні наукові видання			
1.	Реалізація права на справедливий суд через концепцію позитивних і негативних обов'язків держави.	VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS. 2019. Т. 3. № 4. С. 48-54.	п. 1.5
Наукові фахові видання України			
2.	Сутність та особливості реалізації права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення.	Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки. 2018. № 1. С. 93-100.	п. 1.2 п. 1.4
3.	Іноземний досвід утілення права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення.	Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки. 2018. № 3. С. 95-101.	п. 1.6
4.	Несудові державні органи як суб'єкти дотримання права на справедливий суд під час розгляду справ про адміністративні правопорушення.	Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 129-132.	п. 2.5
5.	Реалізація права на справедливий суд на стадії розслідування адміністративних правопорушень.	Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 253-257.	п. 3.1 (3.1.1 – 3.1.6)
6.	Реалізація права на справедливий суд на етапі підготовки до розгляду справ про адміністративні правопорушення.	Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 204-208.	п. 3.2 (3.2.1)

ВИСНОВОК

Ознайомившись із дисертацією Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення» та науковими публікаціями, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, а також взявши до уваги підсумки фахового семінару, вважаємо, що:

1. Дисертація Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення» є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне та практичне значення, а отже, свідчить про істотний особистий внесок здобувача у розвиток правової науки.

2. Дисертація Діденка Євгена Володимировича «Реалізація права на справедливий суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення» може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право») у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

**професор кафедри цивільного права
Запорізького національного університету,
доктор юридичних наук, доцент**

І.В. Болокан

Рецензент:

**доцент кафедри
адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету,
кандидат юридичних наук**

А.А. Шарая